

יורה דעה

סימן א'

אם מותר לעשות פאה נכרית משערות הכאות מהודו משום חשש תקרובת ע"ז

האמת יהיה אהוב אצלו ולא ישא פנים כהלכה, ובתורה כתיב בה אמת, עיי"ש. ובעוה"ש"ת אביא מה שהעלתה מצודתי בכידור הלכה זו כפי מה שידי מנעת, ואשים האמת נר לרגלי ומינה לא אזון, ומח' הטוב אשאל תעודני שלא אכשל.

והא לך גוף המציאות כפי ידיעתו, ולא אאריך בתיאור הענינים רק בקצירת אמרי"ם. לפני בערך שלשים שנה נתוודע פה ובא"י שיש מקום לגזיות שערות השייך לבית ע"ז במדינת הודו, והיות שהרכבה פאות נכריות (שייטלא"ד) נעשות משערות הבאים משם נשאלה שאלה מגדולי המורים אם מותר לילך בפאה נכרית, משום החשש שהשערות כאים משם, ואחר שחקרו ממומחים היודעים מהות עבודת אותו ע"ז, כמעט כולם הורו להתיר ללבוש אף הפאות הידועים שנעשו משערות הבאים מהודו, בעיקר משום שסמכו על המומחים יהודים ואינם יהודים כענין עבודת אותו ע"ז. וכעת העלתה הדיון עזה"פ על שלחן מלכים, וכדי לברר המציאות נשלח לשם אנשים יראים, ועל פי דבריהם נתהווה וויכוחים מחדש בין הרבנים המורים בעם.

וגם לפני הובא קטעים מספרי מדע ממומחים במקצוע זו, גם מכתבים שכתבו איזה מומחים ובקריאים בעבודתם, ומכתבי עת שחקרו לידע כל ענין גזיות השער באותו מקום, ודעת כולם שוה, שעל פי הכתבים של אותו ע"ז אין שום עבודה להאילל בגזיות שערות, ואין השערות נקרבנים לפני אילים כלל וכלל, אדרבה השערות הוא דבר מאוס אצלם, ושם במקום בית הע"ז הוצג מודעה שבכית תיפלתם בפנים במקום שעושים עבודה להאילל אסור להביא שערות, (ובספריהם מונים ששה עשר דרכי עבודה ואין מוזכר דבר משערות ראש של בני אדם).

כדבר השאלה שנתהווה לאחרונה במחנה החרדים לדבר ה', כענין פאות נכריות שנעשים משערות הבאים ממדינת הודו (אינדיע). שם יש מקום המיועד לגזיות שערות על יד בית ע"ז, ורכבות בני אדם המאמינים כאמונתם הטפילה באים שם לגזוז שערות ראשם, והרכבה מהשער שכא מהודו הוא מאותן שערות, שנמכר על ידי מנהלי בית הגזיות של הע"ז, והריות הולך לבית ע"ז ולדברים אחרים השייכים לבית הע"ז כמו בתי ספר ובתי חולים וכיו"ב. ויש שרואים כמעשה גילוח הזה עבודה לע"ז שלהם ודעתם שהשערות נאסרו משום תקרובת ע"ז, ויש שאומרים שאף שאין כמעשה הגילוח עבודה אבל הם מקריבים השערות ועל כן הם תקרובת ע"ז, ועל פי זה דנו רבים מגדולי ישראל שהפאות נכריות שיש עליהם חשש שהשערות כולם או מקצתם באו ממדינת הודו אסורים ללבשם, שיש לחוש שכא במקום גזיות השערות של בית ע"ז, ותקרובת ע"ז אסורה בהנאה ואינה כטילה. ורבים רואים בזה הוראה תמוה, הן מפאת הידיעות כטיב ענין גזיות השערות שם, הן מפאת ההלכה.

ובענייני גם אני עיינתי בשאלה זו, ואברר החלכה מבלי לנשות לשום צד לא להחמיר ולא להקל ממעמים צרדיים שאינם נוגעים לגוף השאלה. וכבר כתב הנרי"צ דוישנמקי וצ"ל בהקדמת שו"ת לבושי מרדכי דבר נכון ליישב קושיית התום' בסנהדרין (ו' ע"א) שהקשו, דבשבת (ל"א ע"א) איתא ששואלין לאדם בתחלה נשאת ונתת באמונה ובסנהדרין איתא אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת שנא' פומר מים ראשית מרון, דנשאת ונתת באמונה ג"כ קאי על ד"ת שצריכים לישא וליתן בתורה באמונה, לא לילך בתר שיטה א' ולאמץ ליישב שיטה זו, דזה הוא כמו שוחר שמעוור ולא יבא על האמת, אבל

ב) ואפילו לענין דבר שאין יכולים לזכר חיקף, ידוע מה שכתב החת"ס בתשו' חיו"ד (סי' קנ"ח) בזה"ל, אבל האמת יורה דרכו דאין לסמוך על הרופאים על גוף פרטי מה שהם שפטו כשכלם על גוף זה, אבל המה נאמנים בדברים כללים שהמה מקובלים שיש כך וכך בעולם ע"כ. וכפל דבריו עוד שם (סי' קפ"ה). וכ"כ עוד בזה"ל ח"צ (סי' ס"א) ח"ל ומה שפטתי לאמת נכון הדבר, שהרופאים נאמנים על דבר כללי ולא על גוף פרטי, ע"ד משל שיאמרו שיש בטבע עולם שתפיל אשה משומא שיש לה בגופה כמין שערות ויבחושים אדומים, וזה נאמן שיהיה זה כן במציאות עפ"י קבלתם מהראשונים, וכמ"ש בשבת פר"ע (פ"ה ע"א) לא תסיג גבול רעך אשר גבולו ראשונים וכו', [אמר רבי חיאל בר אבא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב לא תסיג גבול רעך] [אשר גבולו ראשונים] גבול שגבולו ראשונים לא תסיג, מאי גבולו ראשונים אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן (מאי) דכתיב אלה בני שער החורי יושבי הארץ, אטו כולי עלמא יושבי רקיע נינהו, אלא שהיו בקיאים בישוה של ארץ שהיו אומרים מלא קנה זה לזית מלא קנה זה לגפנים מלא קנה זה לתאנים וחרו שמריחם את הארץ. הרי שזן החת"ס מכה רא' מהא דלא תסיג וגו' דמה שאומרים עכו"ם על פי בקיאותם וקבלתם נאמנים לסמוך עליהם לגבי איסור והיתר.

ואעתיק לשונו של שו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' ז"ד) לענין הדג טשיטא שאחא אם הוא מין כשר, ואל יפלא בעיניך על אשר סמכתי על ספרי לשונותם, כי הדבר פשוט אללי דככל כה"ג שהוא רק גילוי מלתא, ומלתא דענינא לגלוי, וגם אומן לא מרע אומנותו, דוודאי העכו"ם נאמן בזה. ועיין ב"י (יו"ד סי' קי"ד) ומג"א (רס"י) ובר"ן פ"ק דחולין, ונ"ב מ"מ (או"ח סי' ב') ותפ"ז (סי' י"ט). וכבר סמכו חו"ל ע"ד הרופאים בש"ס גדדה (ר"פ המפלת), ועיין בטור יו"ד (סי' קפ"ו) ותשו' מיימוני (ה' א"צ סי' ג') בשם תשובת ריב"ז, דמיימי מירושלמי שבת פ' במה אשה דנאמן רופא לומר בקמיע וז' רפאית ושנית ושלשתי ויואל עמה בשבת, והיינו משום דלא מרע אומנותו, ומכ"ש בדבר כזה שהוא נדפס ונא כל העולם, ועיין בשו"ת ח"ס חיו"ד (סי' קנ"ח) וכמה שו"ת אחרונים שהאריכו בענין נאמנות הרופאים. ועיין בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' ב') שנתפסק בענין שינוי האויר אם הם נאמנים, ע"ש לענין רחיצת הילד אחר המילה, אבל בדבר כזה שהוא רק העתקה הלשון לית דין צריך בושש שהוא נאמן ולא יתעקש בזה וזאת החולק על האמת. וכן מצואר בתשו' ח"צ (סי' ע"ו) בדברי הגאון מ' נפתלי להדיא לענין ניטל הלב, דבכל כה"ג נוכל לסמוך אפילו על עכו"ם רופא ומהטעם וממשלות שועלים דהוי רק גילוי מלתא יעו"ש, עכ"ל מהרש"ם.

ובראיה דאם עכו"ם מומחה אומר דבר שידוע על פי קבלתו, ישראל שאינו מומחה, או אינו מומחה כל כך אומר שידוע אחרת, סומכים על מומחה העכו"ם, כיון שיש לו יותר

ובולם מדגישים שדבר זה לנוזו שערות הוא מנהג ישן להעובדים אותו ע"י, והגוונים השערות מנהג אבותיהם בידיהם, והדבר היותר מקובל אצלם הוא שנויות השערות הוא מסירת דבר חשוב מנופו בשביל האליל, או להראות הכנעה ובוז עושים נח"ל לאלילים וכדומה. ומומחה אחד יהודי שומר תנ"כ שהיה באותו מדינה כדי לחקור אחר מהות עבודה זרות הנמצאים שם ג"כ העיד בן.

אבל רב אחד שהיה שם זמן מועט היה לו רושם שאכן ישנם שנוונים השערות לשם עבודה להע"י, והוכיח דבריו משום ששמע ממתנחלים שם שבגילוחם עושים קרבן (בלשונם סאקרפיי"ם), [אף שלשון זה אין לו משמעות ברור שהוא קרבן, שגם להדגיש התמסרות מעצמותיו לאיזה דבר משתמשים בלשון סאקרפיי"ם], וכן הם מזכירים ג' תיבות בשעת הגילוח ואחד מהתיבות הוא שם האליל ואותן תיבות עצמם אומרים גם בבית תיפלתם, ויש אליל הניצב בחדר אחד באותו בנין (לא במקום התגלות), ובשעת הגילוח יושבים ביד על הלב, וביוון שמקום הגילוח הוא במקום ובשכונת הע"י ונכנסים לשם בלא מנעלים על דרך יראת הכבוד נתרשם הרב שהוא מקום ע"י. ובעיני דברים אלו אמר גם יהודי אחר שנשלח להודו לברר ענין השערות שבאים משם והיה במקום הגילוח, והוא העיד שיש שלט על גבי הבנין שבו מסתפרים ולפי תרגום שלו הלשון הוא "המקום למסירה של שיער אדם לאליל תוך כדי הכנעה".

נאמנות עכו"ם בדבר שיכולים לברר ובאופן שמעיד על פי לימודו לא על גוף פרטי

א) קודם שאזכר מה שנראה לדינא אם השערות אסורים מוחמת דין איסור הנאה מתקרבות ע"י, אמרתי לזכר אם על פי הדין יש לסמוך על מה שמומחים עכו"ם כתבו בזה. הנה זה פשוט דדבר שיכולים לזכר יכולים לסמוך על עכו"ם מומחה אם אין ישראל מכחישו, כמו סומכים באיסורים על קפילא עכו"ם, ומצואר בש"ך (יו"ד סי' ז"ח סק"צ) דהטעם סומכים על הקפילא הוא משום דהיכא דאיכא למיקם עליה דמלתא סומכין על העכו"ם אפילו באיסור דאורייתא. וכן מצואר בפוסקים גם לגבי שאר דברים, ואעתיק לשון תשו' דברי חיים יו"ד ח"צ (סי' ע"ו) לענין מכה באשה, אך אפילו ערלית אם אומרת כאן יש מכה והוא דבר שיכול להתברר חיקף על ידי מילדת אחרת או רופא, וכמעט הוא גלוי זה ויכול לדעת זאת כל אשה חכמת לב, ובדבר שעתיד לגלות חיקף נאמן אפילו גוי, כמצואר במ"צ (עיין דר"ח החדש שנתפסק אם כוונתו למשאת בנימין או למנחת כהן או לטו"י) לענין קפילא ולענין ככור, וכן מצואר בארוכה בתשו' ז"ח (סי' פ"ט) לענין עגונה אם אמר הגוי במקום זה נקבר יעו"ש ע"כ. ואין לריבם להאריך בזה כי הוא מצואר במקומות אין מספר.

אף אם יש עובדים אותו ע"ז באיזה דבר שאינו חוק להע"ז אינו נאסר

(ה) וּלְדַעְתִּי המכיוון צמה שאמרו דרך עבודתה ודרך לעבודה בזה דבר שהדרך לעבודה כן על פי החק שנקבע לעבוד אותו חליל מהראשונים שידוהו, ואעפ"י שעו"ס יכולים לקבוע להם ע"ז חדשה ולחוקק חקקה לעבודה על פי דרכם (ולא ידעתי כמה עו"ס לריבים לקבוע דרך עבודתה ודרך תקרובתה של ע"ז חדשה דפשוט שיחיד אינו קובע ע"ז לעצמו), אבל אלו שצוהרים לעבוד את ע"ז הישנה לא נחשב עבודה כדרכה אלא כפי החק שיש לע"ז. וזודאי אין לומר שאם אחיה אנשים רואים לעבודה בעבודה שאינה כפי חוקי עבודתה שיהיה נקרא עבודתה בך, לדוגמא אם אחיה אנשים יבחרו לעבוד את מרקוליס בשצירת מקל בודאי לא יהיה נקרא עבודה זו דרך עבודתה, כי יש לתלות שטעם בזה, ואילו היו יודעים שאין דרך עבודתה של מרקוליס בדבר זה לא היו עובדים אותו כן, ואח"כ שאם אעפ"י כיעשוהו הרי עושים ע"ז חדשה, אבל בסתמא אין צוהרים לעשות ע"ז חדשה.

וע"כ כן אין שום חוקף לעדותם של אותם שנסעו לשם ודיברו עם הערלים המתגלחים שם, כי לא חקרו על חוקי אותו ע"ז, על פי הכתבים של אותו ע"ז ועל פי הכומרים לאחר איכה יעבדו הגוים ההם את חלילם, כדי שדע דרך עבודתה. ומכיוון שכפי עדותם של מומחים הן מצני ישראל הן על פי ספריהם של מומחים מעו"ס ומעובדי אותו ע"ז שחקרו בדבר, וזכרו שצבתיהם נמאש שיש לאותו ע"ז ששה עשר אופני עבודה ואין גויזת שערות או הקרבת שער אחד מהעבודות שלהם, ולא נזכר בספרי חוקי הע"ז שום עבודה בשערות, ונאמנים להעיד על זה כנ"ל, אין על השערות שום חשש של תקרובת ע"ז, הא חדא.

הלשון מסירה מתוך הכנעה לאילול אינו מורה לתקרובת ע"ז

(ו) וְזוה שנתב מודעה על הננין שבו מסתפרים לפי תרגום של אחד שהיה בעיירה שמתגלחים שם הלשון הוא "המקום למסירה של שיער אדם תוך כדי הכנעה לאילול". אין זה מורה על עבודה להאילול, אדרבה הכוונה הוא להכניע עצמו בשביל האילול, ובפירוש פסק הרמ"א ביו"ד (סי' קמ"ט ס"ד) במקום שדרך עובדי כוכבים המוכרים לומר ועוד פשוט לאלוה מותר לקנות ממנו דאפשר שיחננו לעניי עובד כוכבים, והוא מהטור בשם בעל התרומה. הרי דרגילים לומר שעושים בשביל אלוה וכוונתם לדבר אחר כמו לזדקה, משום שלדעתם עושים בזה נח"ר לאילייהם, ואעפ"י שאם אמר לאלוה שלו אסור כזרמ"א שם, היינו שזה מורה שיתן הממון להע"ז, אבל לענייננו אין נפ"מ אם אומר או כותב לאלוה או לאלוה שלו שאין אנו דיני בציזה מקום יתן הדבר, אלא אם עושה עבודה לו או שהוא עושה דבר שהוא טוב בעיניו, ומסירה בהכנעה לאילול אינו מורה שעושה עבודה להאילול.

ידעה בדבר זה ויש לו נאמנות והיאך נסמוך על מי שאינו יודע כל כך כמותו, לדוגמא בשאלות שהחת"ס דן עליהם באשה שמפלת כמין שערות ורופא אומר שאותן שערות צאים מגופה, וישראל שאינו רופא אומר שידע ששערות כאלו אינם צאים מהגוף, בודאי שיש לסמוך על הרופא אפילו להקל.

תקרובת ע"ז אסור דוקא אם דרך וחוק עבודתה של אותו ע"ז הוא בדבר זה

(ג) וְעַתָּה נבא לנדון שאלתינו, בשו"ע יו"ד (סי' קל"ט ס"ג) אימא בזה"ל, איזה גוי ואיזהו תקרובת כו', ותקרובת כל שצויא בו קרב על גבי מוצח כמו כל מיני מאכל כגון בשר שמנים וסלמח מים ומלת, אם היחיו לפניה לשם תקרובת נאסר מיד, אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתבחת, והוא דרך לעבודה בזה דבר, אעפ"י שאין דרך לעבודה בזה הענין, כיצד חליל שעובדים אותה שמקשקשים לפניה במקל ושיצר מקל לפניה נאסר מפני ששצירת המקל דומה לזביחה, אבל אם אין עובדים אותה במקל כלל ושיצר מקל לפניה אינו חייב ולא נאסר, ואם עבדה בקשקוש מקלו והוא דרך עבודתה חייב ולא נאסר, וכן בכל דבר שעובדה בדרך עבודתה בין אם הוא דרך כבוד או דרך בזיון ואינו כעין פנים חייב ולא נאסר, אבל אם לא עבדה במקל בדרך עבודתו אלא זרקו לפניה אינו חייב ולא נאסר ע"כ.

דרי מבואר דכדי שיאסר דבר בהנאה מחמת ע"ז לריץ שיהיה עבודתה של הע"ז בזה דבר, [ואם עבדה באופן שצירה אם אין עבודתה במקל יש בזה מחלוקת הראשונים כלהלן אות י"ג], ובשו"ע נפקק להקל דדוקא אם עבודתה בזה דבר והוא עשה כעין עבודה שצמוצח נאסר.

(ד) וְנִרְאֶה ברור דעבודתה ותקרובתה של ע"ז היינו מה שכן הוא על פי חוקי אותו הע"ז, כמ"ש בחי' הרשב"א (ע"ז נ"א ע"צ) ח"ל, שאינה נקרא תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בך, צוריקתן לפניה או בהעמדתן לפניה, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת וזריקת האבנים. וכ"כ שם (ד"ה פרכילי ענבים) פירשה רבה בר עולא בגמ' כגון שצנן מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לצנן מתחלה לכך, וליכא לפרושי בדידיעין ודאי דצנן מתחלה לכך דהא מאז קמתי כו', והילכך אף בפרכילי ענבים אי ידעין דאינם קפדין בחוקיהם לצנן מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין, עד דידעין שנצנרו מתחלה לכך ע"ל. הרי דעבודתה בך תלוי בזה שהוא חק בזה ע"ז. ומ"ש הרשב"א בסוף דבריו עד דידעין שנצנרו מתחלה לכך, היינו או משום דדעתו כדעת הרמב"ן דס"ל דבשצירת מקל וכיו"צ חייב אף שאין עבודתה בך, או משום שענבים צאים לפנים בהצבת ביכורים, וכמו שיבאר להלן (אות ד"ד).

לגור. ונראה שלדעת הש"ך נרימים לומר דכיון שידוע שיש עושי כלמים לע"ז הרי יש לנו ספק על כל זלם הנמצא אם נעשה לע"ז ואסורה. אבל גם הש"ך יודה דאם אין ידוע צבירור שעושים כלמים לשם ע"ז אין לאסור הכלמים שנמצאו, דמהיכא תיתי שיש כאן אפילו ספק וכללל הוא דלא מחזיקין ריעותא, ועיי"ש בדבריהם. ובענייניו אף לפי עדותם של אותם שנשעו למדינת הודו אין לנו אלא סבירא לומר שיש שגוים השערות כדי לעבוד עבודה זרה בהגויה, והדריגין להדין דאין להחזיק איסורא במה שאין ידוע שיש אפילו ספק אם מעשיהם הוא עבודה לע"ז, ואין לעשות ספק כי האי אפילו בע"ז.

וקצת סמך לזה מחדושי הרשב"א (נ"א ע"ב) שכתב, הילכך אף צרכילי ענבים אי ידעין דאינם קפדין בחוקיהם לצזור מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין, עד ידיעין שנצטרו מתחלה לכך ע"ל. מבואר דבספק אם נצטר לע"ז אין לאסור כיון דאין חק לע"ז שלהם לעשות כן, ונראה דלדעתו אינו בגדר ספק ע"ז, שהרי אין לנו ידיעה שיש בכלל מי שעושה צריה לשם ע"ז זו מהיכא תיתי להחזיק ריעותא ולומר שאותם ענבים נצטרו לע"ז. וכן נראה מדברי הריטב"א (שם ע"א ד"ה ומעתה) שהקשה בקושיית הרמב"ן (להלן אות י"ד) ו"ל, כי צטרן מתחלה למרקולים מאי הוי דהא מקמתא אין דרכה של מרקולים בדבר אחד מכל אלו כלל ע"כ. הרי דאף שנמצא פרכילי ענבים ועטרות שצלים צפני הע"ז אין לתלות שעובדים אותו בכך, דבסתמא מרקולים שידוע שעבודתה הוא צוריקת אצנים, אין דרכה צרכילי ענבים.

(ט) **וְאִם** מיבעיא דאין לחוש כלל להאומרים שמקריבים השערות לע"ז שאין אף אחד שיעיד שכן הוא, ויש לנקוט דעת הנקיאים שעל פי חוק של אותו ע"ז השערות הם דבר מאוס להקריבו, ואם ימצאו מעטים שאינם יודעים ומביאים השערות למקום עבודתם בפנים בודאי אין זה דרך עבודתה וכמ"ש לעיל (אות ה'). אלא שאין לחוש אפילו למה שרואים לומר שעצם הגילוח הוא עבודה כנ"ל. דלא מיבעיא להט"ז הג"ל אלא גם להש"ך אם אין לנו ידיעה שיש בודאי עושים כלמים לע"ז בכפרים, אין להחזיק ריעותא לומר שיתכן שעשו הכלמים לע"ז, דכלל גדול בכל התורה דאין מחזיקין ריעותא, אף שיש זלם בפנינו, וצ"ד אין לנו שום ידיעה ברורה להחזיק שאכן שינו הרבה אנשים דרך עבודתה של הע"ז, ומכל מה ששמענו מעידים על זה אין לנו אלא חשש מסבירא שיש כאן סרך ע"ז, ומשום זה אין לאסור השערות בהנאה.

צריכים לילך בתר המספרים שעושים המעשה
לא המספרים ובודאי אין לתלות שמספרים
לשם ע"ז

(י) **ובפרט** שאחר ששמענו מאתו רב שהיה בהודו, ששאל את המספרים (העושים מעשה גזית השער) למה הם עושים מעשה הגילוח והשינו שמספרים שערות כדי להרויח ממון, ולא אמרו לו שמספרים לשם הע"ז. ודעת אותו רב

ואם שהש"ך (סי' קל"ט סק"ג) כתב בזה"ל, וכתב צ"י להרמב"ם אם נמצא במקום עבודתה הכל אסור אפילו אינו קרב על המזבח, א"כ הני נרות נמי אם הכניסום במקום עבודתם מקרבות ויניהו וית' להו ציטול ע"כ. ודבריו נכונים וכל בעל נפש יש לו להחמיר, ולאו דוקא נרות אלא בכל הדברים שהיו צבית תרפותם איכא משום תקרבות עבודה כוכבים דשמא ננסקו במקום עבודתם, ואין להם ציטול כלל להרמב"ם עכ"ל צ"ח. צ"ד אין לחוש על השערות מפאת שהביאו אותם לפנים לבית עבודה האלילות, כי על פי ספריהם השערות הם מאוסים להע"ז, ומפרסמים שאין להביאם לפנים וכזכר לעיל.

(י) **ועוד** דכיון שכל המומחים ששמענו מהם ושראינו בכתביהם מעידים שהגוים השערות הוא משום מנהג אבותיהם בידיהם, ושידוע שטעמם הוא כדי להכניע את עצמם בהקירם יופי השערות מעליהם בשביל הע"ז, וגם על זה נאמנים לומר שהמנהג נחיסד בשביל זה כיון שאין מעידין על גוף פרטי וכנ"ל בשם החת"ס, בודאי אין להחזיק ריעותא שאכן שינו הרבה אנשים דרך עבודה האליל לעבדה בדבר שאין עבודתה בכך, דכלל גדול הוא דאין מחזיקין ריעותא.

ואפילו אם נאמר שכנים הדברים שהעידו האנשים שהיו בהודו, שהרבה מהמתגלחים מוכירים שם ע"ז בשעת הגילוח, ושנותנים ידיהם על הלכ בשעת התגלחת, ושואמרו לשונות ששמענו שיש עושים עבודה לשם הע"ז (סקערפסי"ם), אין דברים אלו אלא הוכחה שבדאי מתגלחים או מקריבים השערות בשביל הע"ז, אבל אין להחזיק עכ"ס גזית השערות אפילו בגדר ספק שהוא עבודה לע"ז משום דברים אלו, דאינו אלא סבירא בעלמא שעושין הגילוח כדי לעבוד את הע"ז בהגילוח, ואין צדינו לאסור דבר משום סבירא מבחון כמו שיבואר.

בספק שאין יודעים כלל אם עובדין הע"ז בכך
אינו נאסר דאין מחזיקין ריעותא

(ח) **הפז"ז** (סי' קמ"א סק"ב) כתב, אעפ"י דספק ע"ז אסור, כל שיש סבירא להיתר ולאסור רחא להקל, דהא קי"ל בכל דוכתי דלא מחזיקין איסורא מספק, ואין מחמירין מספק אלא במקום דאמתחוק איסורא כזכר, וע"כ רק במקום דבסתמא אין עושים כלמים לנו או אומרים דהסבירא שנעשה לע"ז מהוה לנו ספק, והלכך הנמצא שם אסור. והאריך בזה לענינו, וביאור דבריו הוא דנמצא זלם ואין אנו דנין אלא מסבירא בלא ידיעה מוקדמת על מה נעשה הכלם, מכיון שיש זל סבירא לומר שעשאו לנו ויש זל סבירא שעשאו לע"ז אין להחזיק איסורא, אבל אם אין דרך לעשות כלמים לנו יותר מסבירא שנעשה לע"ז, וע"כ יש להסתפק שהלכך נעשה לע"ז ואסורה. ומבואר מדבריו דאעפ"י שאנו יודעים בודאי שיש עושים כלמים לשם ע"ז אם לא משום הכלל שקדם זלם הוא לע"ז הכלם הנמצא מותר, דמהיכא תיתי שנעשה לע"ז.

ודיש"ך שם (סק"א) לא נחית לדברי הט"ז ואוסר בכל ספק בע"ז, ולדעתו אין היתר אלא בצרכים בודאי נעשה

הע"ז השערות הם מאוסים לפי חוקי הע"ז, וצבית חיפלתם יש מודעה גלויה שאין להציא שערות לפנים, וכל הגזוז שערותיו מחויב לרחוק כל בשרו במים קודם שיכנס לבית חיפלתם, וא"כ אף אם נסכים להמגלחים שערותם עושין עבודה לאלילים במעשה הגילות, לא יתכן שיהיה על השערות שם מקרובת שהרי השערות אינו דבר שעובדים בו לאותו ע"ז ואדרבה מאוסים הם לפי חוקי אותו ע"ז וכמו שיבאר.

(ג) בע"ז (נ' ע"ב) איתא, אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב, זרק מקל בפניה פטור, אמר ליה אביי לרבא מאי שנא שבר דהוה ליה כעין וציחה, זרק נמי הוה ליה כעין וריקה, אמר ליה בעינא וריקה משתצרת וליכא. ופירש"י עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שמקשקשין לפניה במקל, שבר מקל בפניה חייב כדאמרין בפ' ד' מיתות (סנהדרין ס') דכל עבודות שצפנים שעבד בהן עבודת כוכבים בין דרכה בכך בין שאין דרכה בכך חייב דכתיב וצח לאלהים וגו' כו', ואם בשצירת מקל פלחי לה פשיטא דחייב ואפילו לא דמי לפנים, אלא כגון שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר, הלכך שבר מקל בפניה חייב, ואע"פ שאין עבודתה בכך, דכיון דדמי שצירה לוציחת כהמה של פנים ששובר מפרקתה הרי וצח לפניה דבר שרגילה בו. ושם (נ"א ע"א) איתא, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת, זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת. ופירש"י שבר מקל לפניה חייב ונאסרת המקל, בין שעבודתה בשצירה בין שאין עבודתה בשצירה היא עבודה להתחייב, והיא תקרובת ליאסר כדאמרן דכעין וציחה היא.

(יד) ובחדושי הרמב"ן (נ' ע"ב) הביא דברי רש"י וכתב, וזה הפי' צריך לפנים כיון דשצירת מקל כעין פנים היא ואפילו אין עובדין אותה במקל הו"ל כווצה כהמה לפעור, דהא שצירת מקל תולדה דציחה היא כדאמרין בפ' ד' מיתות ואפילו בשלל כדרכה לגמרי נמי מיחייב, ונראה שדעתו לומר שאם אין עובדין אותה כלל במקל אין שצירתה דומה לוציחה אע"פ שמשתצרת, אבל כיון שעבודתה במקל הו"ל מקל זה לארורה זו כהמה בפנים הילכך שצירתה נמי כוציחה היא ואע"פ שאין עבודתה בשצירה חייב, ואין זה מחזור. ועוד הקשו עליו דתנן מלא בראשו פרכילי ענבים אסורים ואוקימנא לקמן במשחרר כעין פנים, והא הכא דמרקולים לאו דרבו כלל בענבים ולא כיוצא בהן ואפ"כ כי משתצר הוי כעין וציחה ומחייב, לפיכך נראה לפרש דהא דנקט שעובדין אותה במקל רבותא קמ"ל, שאע"פ שעובדין אותה במקל זרק מקל בפניה פטור הואיל ושינה מדרך עבודתה, וכך פירשה הראב"ד ו"ל. ובחדושי הריטב"א הביא דברי רש"י ושכ"כ רבינו יונה וביאר דבריו כמו שביארה הרמב"ן, דשצירת מקל לא הוי כעין וציחה דפנים אלא אם שובר דבר שהוא כהמה בפנים, והביא דעת הראב"ד שחולק וכתב הדעת מכרעת כפירש"י.

דאעפ"כ, מכיון שהמקפריס רוצים להסתפר בשביל הע"ז, וגם המקפריס הם מאמיני אותו אמונה טפילה וצדויה בודאי גם הם מכוונים במעשה הגילות בשביל הע"ז. וז"ל דבפירוש נפסק ביו"ד (ס' ד' ס"ג) ישראל ששחט בהמתו של עובד כוכבים אפילו חיש העובד כוכבים לעבודת כוכבים כשירה, וכתב הטו"ז (סק"ג) והטעם דהכל הולך אחר השוחט, והש"ך (סק"ג) כתב ומשמע אפילו שמע השוחט שהעובד כוכבים חשב דזה מחשב זה עובד לא אמרינן, וכן ג"ל מן הש"ס דפ' השוחט (ל"ט ע"ב) גבי עובדא דהני טייעי ע"ש.

א"א שהיה מקום לחוש דהמקפריס הם מיינים, והש"ך שם כתב דכששוחט עובד כוכבים מין או ישראל מין האדוקים עבודת כוכבים או אסור בהנאה דאמרינן דסתם מחשבתן לעבודת כוכבים, ע"כ. אבל כסתמא אין לחוש שעכו"ם הוא מין, כמבואר להדיא בחולין (י"ג ע"ב) אין רוב עובדי כוכבים מיינין, כבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן נכרים שבוטלה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן, וכמ"ש הש"ך (שם) ופרמ"ג בש"ד (שם סק"ג) דסתם מחשבת עובד כוכבים לאו לעבודת כוכבים. וא"כ אין מקום להחמיר בזה אלא אם ננקוט כסברת אותו רב שאומר שמסבא מחשבים גם המגלחים בשביל ע"ז, וכבר נתברר דאין להחמיר מסבא גם בע"ז אם אין לנו ספק ברור. ויותר מזה כבר נתברר דאין לתלות מסבא אפילו על המקפריס ששינו מחוקי אותו ע"ז, מכ"ש שאין לתלות כן על המקפריס, ובפרט שאמרו שמגלחים כדי להרויח ממון.

(יא) ונתעוררתי לעיין בדברי הב"ח (יו"ד ס' קנ"א ד"ה ומ"ש האידנא) שהביא בשם הראב"ן שגם עכשיו יש אדוקין בע"ז ויש לחוש להשכיר להם דירה משום ולא תביא תועבה אל ביתך עי"ש. אבל אין ללמוד משם לג"ד לענין סתם מחשבת עכו"ם לע"ז, ששם לא מיירי לענין שיש להם אדיקות כל כך שכל מחשבתם יהיה לע"ז, אלא שדעת הראב"ן הוא שגוי האדוק בע"ז יש לחוש מלהשכיר לו דירה משום שיבא ע"ז לביתו. והש"ך שם (סקו"ז) כתב ודומק לומר דכיון דזמנן הזה לאו עובדי עבודת כוכבים הן לא מיקרי אלילי שלהם עבודת כוכבים עי"ש. משמע דבאמת דעתו שסתם עכו"ם אינם עובדי כוכבים, אלא שדומק לומר שמה"ט לא יהיה האליל עצמו נקרא עבודת כוכבים, ויהיה מותר להכניסו לביתו, אבל לענין סתם מחשבת עכו"ם לע"ז אין סתם עכו"ם צה"ל עובדי ע"ז בכל מקום.

אף את"ל שמשגלחין השערות לשם עבודה לע"ז אין השערות נאסרים שאינם בבהמה לקרבן

(יב) עוד נראה ברור דלשיטת הפוסקים דשיצר מקל וכיוצא בו אינו נקרא תקרובת ע"ז אלא אם עובדין איה עבודה במקל לאותו ע"ז וכמו שנפסק בשו"ע הנ"ל (אות ג'), גם שערות אלו לא נאסרו, כיון דעל פי המומחים והבקיאים בדרכי

וצבירותו עזדה לעזדות כוכבים, דהוי כשזר מקל לפניה דדמי לזביחה, משמע דאף באופן גזירה הוי כשזירת מקל. לא דמי, דפרכילי ענבים פירושה זמורות כמ"ש רש"י (סוכה י"ג ע"ב ד"ה פרכילין) פרכילין, זמורות. וצמחיו"ט (ע"ו פ"ד מ"ב) כתב על פרכילי ענבים, כשהענבים כרוטים עם הזמורות נקראים פרכילי ענבים, כך פ"ה הרע"ב (משנה ג' פ"ק דעוקלין). ושם בתפארת ישראל (ימין אות כ"ה) כתב פרכול הוא ענף שבגזע הגפן ובהפרכיל תלוין כמה אשכולות. וכן הוא בערוך ערך פרכל עיי"ש. מנחם דהנידון הוא שבזרין לשם הע"ו זמורה, ויש לומר דכשזכור מכוין להחתיכה שלה שהוא שזירה לא להקטרה ותלישתה ממקום חיבורה. משא"כ בגזית השערות אין העזבה אלא הקטנה מחיבורה.

רא' מבבילתא דגילוח שער אינו בשבירת מקל

(י) ויש להביא ראיה דגילוח השערות עזמו אינו עושה השערות תקרובת ע"ו, דהרמב"ם בספר המלוות מל"ת (מז"ה ו') כתב, מי שעבד אי זה ע"ו שתיבה באזה מין שיהיה מן העזבות הנה הוא חייב כרת, ובתנאי שיעבוד אותה כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שמתעבד בו, כמו פוער לפעור חורק אבן למרקולים ומעביר שער לכושר, וכן כתב ס' החינוך (מז"ה כ"ט). ומקור דבריהם נובע מצריכתא והוא במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (הולאת הרד"ב האפמאן, פראנקפורט תרס"ה) פ' יתרו (אות ה') וז"ל ולא תעבדם שלא יעבוד ע"ו כדרך עבודה כגון שזרק אבן למרקלים או יעור עזמו לפעור או יקריב שער לכושר ע"כ. ואם אחת דגזיות שער הוא כעין זביחה תקשה ממכילתא זו לשיטת הראב"ד ורמב"ן ודעימם הנ"ל (אות י"ד) דבשזירת מקל דהוי תולדה זביחה חייב אפילו אם אין עבודה נכח, למה הנזירה המכילתא שיהיה כדרך עבודה של כחוש תיפ"ל שגזו השערות והוי תולדה דזביחה. ואולי לא היה מכילתא זו לפניהם ואם היו רואים אותה לא היו חולקים על רש"י, אבל לקושטא דמלתא מוכח מזה דאין גזית שערות כעין שזירת מקל.

(יח) ובאמת משמע מלשון המכילתא הנ"ל דהעבודה לכושר לא היה גילוח השערות אלא הקרבת שער, ואפשר שזהו גם כוונת הרמב"ם וס' החינוך בלשון מעביר שער שנקטו, ואף שצריך כלל נקרא מעביר שער גילוח השער, יש סמך שגם הקרבה נקרא העברה מהרמב"ן (ויקרא י"ח כ"א) שמאריך דמעביר בנו למולך היה מוסרו לשריפה, ובתוך דבריו כתב ומלאתי שכתוב באזה (מ"ב ט"ו ג') וגם את בנו העביר באש כחובות הגויים אשר הוריש ה' אותם מפני בני ישראל, ובדברי הימים (ב' כ"ח ג') נאמר ויבשר את בניו באש כחובות הגויים אשר הוריש, אם כן ההעברה היא העברה באש ממש עכ"ל. ועל פי זה יש לפרש גם דברי הרמב"ם והחינוך כן כדי להשוותו לדברי מכילתא הנ"ל. ואכן הפירוש הפשוט בהרמב"ם הוא גילוח השערות לכושר, אבל לאח"כ ראיתי מציאים מכתבי הרמב"ם וזנו ר' אברהם (ס' ק"ט) שכתב כחוש עבודתו בפריעת הראש, ומשמע דעבודתו הוא לפרוע הראש בגילוח.

והר"ן (ריש פ' ר' ישמעאל) הביא מחלוקת רש"י ושיטה האחרת, וכתב ליישב שיטת רש"י מהקושיא מפרכילי ענבים, דמשום דענבים באים בפנים דהיינו זכורים הויא צבירתם תולדה דזביחה, אבל מקל שאינו בא בפנים אם אין עובדין אותה במקל לא הויא שזירתו תולדה דזביחה ע"כ. וכן הסביר הרמב"ם דברי רש"י, דנמקל כיון דליכא שום תקרובת מקל בפנים בעינן שתהא עבודה במקל, אבל הכא שכיוצא בו הוא בא בפנים שפיר מיתקשר עיי"ש. ובשו"ע (ס' קל"ט ס"ג) הנ"ל (אות ג') נפסק כשיטת רש"י דאינו נאסר אלא אם הוא דרך לעבודה באותו דבר.

(טו) **מבואר** מדבריהם דלשיטת רש"י ודעימיה אין חיוב ולא נאסר משום תקרובת ע"ו אלא אם המקל הו"ל לארורה זו כבהמה בפנים, שדוקא אם שובר דבר שע"ו זו רגילה לקבלה הוי השזירה כעין זביחה, דזה הוי כעין פנים, ואין חילוק אם עבודה הוי שזירת מקל או עבודה הוי בקשקוש מקל הטעם דנאסרת הוי משום דהמקל הוי כבהמה שהוא הקרבן שהע"ו רואה בו, ושזירתה היא זביחתה. ויש ללמוד מדבריהם שאם היה עבודה ידוע לאיזה ע"ו כגון מרקולים שעובדין אותה צוריקת אבנים, ויתכן לומר שהע"ו אהב האבנים אם שיצר אבן חייב ונאסר, ואולי שזכרים גם מקלות בפניה ידוע שהע"ו אינה רואית בהמקלות אלא בשזירת מקלות משום איזה טעם, כגון כדי לבצר מקלות שברשותו, לא היה חייב עליה שאין זה כזביחת כבהמה בפנים שהנזירה הוי להקריב כבהמה לגבוה, וכ"ש שלא הייתה המקל נאסר משום תקרובת ע"ו.

וא"כ בשערות הללו שידוע על פי המומחים שזיררו היטב מהות עבודה אותו ע"ו ומעידים שהשערות הם דבר המאוס להע"ו, אין השערות להאילל כבהמה לגבוה, ולא שייך בזה תקרובת ע"ו. מלבד ממה שנתברר שאין גזית השערות אלא כדי להסיר דבר המאוס להע"ו, או כדי להראות הכנעה להע"ו ואינו דרך תקרובת להע"ו כלל. ומה שהעידו ששמעו מערלים שהאילל אהב השערות, אם הוא נכון ששמעו כן בודאי טועים הם כנ"ל, או שרואים לומר שאהב מה שחזוין השערות כנ"ל (אות ז').

הקרת דבר על ידי גזית אינו בשבירה שרומה ליבחה

(טז) **עוד** נראה דגזית שערות אינו כשזירת מקל ולא נעשה תקרובת ע"ו נכח, דשזירת מקל פירש רש"י (נ' ע"ב ד"ה שזר מקל) דדמי שזירה לזביחת כבהמה של פנים ששובר מפרקתה. ולהלן (נ"א ע"א ד"ה מר סבר) לגבי שטח חגב כתב רש"י, ואע"פ דלאו זביחה ממש היא דהא אין שחיטת חגבים נוהגת והויא כשזירת מקל דחייב הואיל ואיכא למימר כעין זביחה, וה"ה שזירת מקל דהויא שזירה וחיתוך. אבל לא מצינו דהקרת דבר בחיתוך וגזיה יחשב שזירה ויהיה כשזירת מקל. ואף דפרכילי ענבים אחת בגמ' (נ"א ע"א) כגון שזרין מתחלה לכך, ופירש"י שזרין מתחלה לזרז עבודה כוכבים,

בגילות שער. שיותר נראה לדמות גילוח שעושים עובדי ע"ז וז' למעשה עובדי ע"ז הקדמונים, וכמ"ש ביד רמ"ה סנהדרין (ס' ע"ג ד"ה מחני') וז"ל מרקולים ועבודתה זוריקת אצנים, ואע"פ שאין עבודתה זוריקה גרידתה עד שיגלח את ראשו ואת זקנו ויזרוק בין שוקיו לאחריו כיוון שעבודתו זוריקה כי זריק ליה מכל מקום מחייב, ע"כ. משמע דעבודתה היא זוריקת אצנים אלא שצריך לגלח ראשו וזקנו מקודם, ואין זה עבודה עצמה אלא הכנה לעבודה. והכי נמי בע"ז וז', יש מעידין שהרבה מהבאים ליכנס לבית תיפלתם רוצים להסיר מהם השערות קודם כניסתם למקום עבודתם. [העולה מדבריו הוא בסוף סי' ב'].

ועכ"פ יש להציא רא"י מהמכילתא דהסרת שערות אינו כשצירת מקל כנ"ל, דאם הסרת שער דומה לשצירת מקל היה חייב לשיטת הראב"ד ורמב"ן אע"פ שאין דרך עבודתה בכך, ואע"פ שעבודת כמזבז הוא להקריב השערות ג"כ היה חייב בהצרת השער לשיטתם אע"פ שאין עבודתה בכך, כמו בשחט על דעת לזרוק הדם לשם ע"ז כבחולין (ל"ט ע"א) ושו"ע יו"ד (סי' ד' ס"א).

יט ואין ללמוד בגילוח מהמכילתא הנזכר דכמו שעבודת כמזבז הוא בגילוח שער כן הוא דרך הע"ז שאנו דנין עליה

סימן ב'

המשך

בירור אם מהני ביטול ע"ז בחשערות כיוון שאינו תקרובת ע"ז

להחמיר דהוי נוי וצריך ביטול. ואיכא להקשות הלא אם הנרות תקרובת נמי לא מהני ביטול, שהרי הכהן היה מדליק הנרות בפנים בכל יום, וז"ל דלענין ביטול בעינן דוקא דבר מאכל דכחביב קרא ויאלכו זבחי מתים דמיניה ילפינן דתקרובת עבודה זרה אין לה ביטול, ודוקא בתקרובת כעין זביחה דכחביב זבחי מתים ע"כ. מבואר מדבריו דלענין שלא יועיל ביטול לתקרובת ע"ז צריך תרתי שיהיה דבר מאכל ושיהיה תקרובת כעין זביחה, ובנרות אף שהיה הדלקת נרות בפנים אינו נקרא תקרובת לגבי ע"ז כיון דאינו מאכל, ולא הוי כעין זביחה בדרך שכתוב בקרא שלומדים ממנו דאין לה ביטול. ונראה דדוקא לענין שלא מהני לה ביטול כלל בדבריו דמשום דכחביב זבחי מתים צריך להיות מאכל וכעין זביחה.

ובחז"ז א"י"ד (סי' נ"ו אות י"ב) העתיק דברי הב"ח דאין איסור זבחי מתים אלא במאכל, וכתב והלשון אינו מדויק דהא שיער מקל לפנייה נאסרת, אלא דילפינן דומיא דזביחה בסנהדרין (ס' ע"ג) וילפינן כל עבודת פנים בתקרובת מוצת, אבל הדלקת נרות אינו חייב משום עבודה, וכ"ה בהדיא בר"ן הביאו הב"ח לקמן (ד"ה ומ"ש בשם הר"י) עכ"ד. כנראה שהבין דהב"ח ר"ל שאין נאסר משום תקרובת ע"ז אלא מאכל, משום שאם היה הדין דנאסרת גם ביטול אין לה, אמנם זה תמוה דהב"ח לא כתב אלא דבדבר שאינו מאכל יש לו ביטול, ואה"נ דגם בשיער מקל נאסרת לדעת הב"ח אלא דיש לה ביטול, ואי אפשר להעמיס מ"ש החז"ל דבדבר הב"ח.

כ והנה אם השערות עצמם הם ע"ז הלא מועיל ביטול לע"ז אם גוי מבטלה, ואף אם הם תקרובת נראה דיש לדון שמועיל להם ביטול. ונראה דאופן גזירת השערות ומכירתה הוא באופן של ביטול המועיל לבטל ע"ז, כמ"ש התוס' (ע"ז נ' ע"א ד"ה בעינן) וז"ל מ"מ מכיון שביצין הכומר אין לך ביטול גדול מזה, דשבו אינו רוצה להדליק לפני עבודת כוכבים אלא ליהנות הוא מהן, ולזרוכו נוטלן. וכן נפסק בשו"ע יו"ד (סי' קל"ט ס"ט) דנרות של שעה שמדליקין לפנייה נוייה הם ואסורים ואם משכנס או מכרן לישראל מותרים דכיון שביצין לזרוך עצמו זהו ביטול. ועיי"ש בטו"ז (סק"ח) וש"ך (סק"ז) אם צריך דוקא כיצן לזרוך עצמו על מנת שלא להדליקו עוד, ועכ"פ אם כיצן לעצמו ומכרן בודאי מותרין, וא"כ צנ"ד שחייב אחר הגילוח וזרקן אותו לקופסאות בדרך בזיון ואחרי כן מוכרין אותו כדי לעשות בהממון מה שהם מחליטין שהוא לזרוך, בודאי שזהו אופן של ביטול ע"ז ובדברים שמועיל ביטול יתירים בהנאה.

כא ואף אם ננקוט שיש על השערות דין תקרובת ע"ז, יבורר שיש לומר שנתבטל איסור הנאה מהשערות על ידי שהעכו"ם מכרו השערות כדי להשתמש בהם לזרוך הדיוט, דהוי ביטול לע"ז, ואבאר הדין ממקור מקומו.

אם דוקא תקרובת ע"ז הנאסר על ידי זביחה ודוקא בהמה או מאכל כעין פנים לא מהני לו ביטול

כב וראיתי במקור מים חיים (סי' קל"ט) שכבר נתקשה בדברי הב"ח, וכתב דבדאי אין כוונת הב"ח דאינו נאסר משום תקרובת אלא בדבר מאכל, דהוא נאסר מהש"ס בצי שצירת מקל וגבי אצני מרקולים, וגם לשון הב"ח

הב"ח (סי' קל"ט ד"ה ויהא דמי נוי) כתב על מ"ש הטור שהמדליק נרות לפנייה הוא נוי, בתוס' וברא"ש נסתפקו בנרות, דאי הוי תקרובתה אין צריך ביטול דכיון דלא הוי כעין פנים אין לו דין תקרובת, ואי הוי נוי צריך ביטול, ורבינו כתב

דבעינן בעין פנים, פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וז"ל בעין זביחה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובות דמוצת כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מוצת מיקרו תקרובות עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליצטל והם כל מיני מאכל ודעתנן נמי במתני' יינות שמנים וסלתות, הלכך הני אברים לא הוו תקרובות. מוכח מדבריהם דאברים אינם בעין פנים שאין עבודתה בעין זביחה או שאר תקרובות, ולענין שלא ליצטל צריך שיהיה מדברים העולים לגבי מוצת והם כל מיני מאכל, דאם כוונתם דאם אינם מהדברים שעולים לגבי מוצת לא נאסרו כלל משום תקרובות אין פירוש למיבות "לענין שאין יכולין ליצטל".

והנראה פירוש דבריהם, שיש שני דינים, דלענין ליאסר משום תקרובות ע"ז אין צריך שיהיה התקרובות מין מאכל הקרב על גבי מוצת, אלא גם שיצר מקל בע"ז שיש לה עבודה במקל נאסר המקל, אבל לגבי שלא ליצטל צריך להיות דוקא דבר מאכל שעולה לגבי מוצת. ובתחלה פירשו מה שאמרה הגמ' בעין פנים היינו בעין זביחה, והוא המעשה שעושים בקרבנות (ולא כמ"ש ברש"י בעין זבחים, שהם גוף הקרבנות) או שאר אופני תקרובות דמוצת [וז"ל דקיטור וניסוך חמור מזריקה שאינו חייב בזריקה שאינה משתברת] והיינו לענין שיהיה עליו שם תקרובות ע"ז, ועוד יש תקרובות כל שמקריב לע"ז דבר שהיו מקריבים במוצת והם מיני מאכל ואין להם ציטול. ולשון זה בעין פנים מצינו בגמ' שם להלן (נ"א ע"א) אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן מניין לזוהר צהמה צלעת מוס לעבודת כוכבים שהוא פטור שנאמר וזבח לאלהים יחרס צלתי לה' לצדו לא אסרה תורה אלא בעין פנים, והיינו לענין הנעבד, ועי"ש בחומ' (ד"ה חייב) דמלך העבודה שהוא זביחה ג"כ פטור משום שאין דרכה בכך, שאין דרכה צהמה כלל.

וענין זה דבעינן בעין פנים בודאי נלמד מאותו פסוק דמפורש וזבח וגו' צלתי לה' לצדו דמשמע דרק צהמה ששייך שיהיה לה' חייב במוצת לע"ז, ומשם נלמד דה"ה דלענין שיאסר משום תקרובות צריך להיות עבודה דומיא דפנים, והוא באופן של זביחה או קיטור וניסוך. וכתבו עוד וכל העולים לגבי מוצת מיקרו תקרובות עבודת כוכבים לענין שאין יכולים ליצטל והם כל מיני מאכל, היינו שיש דין נוסף להעולים לגבי מוצת שאינם יכולים ליצטל. והלכך הני אברים לא היו תקרובות, והוא משום שאין עושים בהם זביחה או מעשה קיטור וניסוך והם אינם ממינים העולים במוצת, והביאו מגמ' להלן (נ"א ע"א) דהו"ו ע"ז גופא. אמנם משמע אף אם היו עושים בהם מעשה כזביחה וקיטור וניסוך היו בטלים כיון שאינם ממינים העולים לגבי מוצת.

(ה) **ותדע** שמה שכתב הרשב"ם בשם רש"י וכל העולים לגבי מוצת מיקרו כו' לא קאי על מה שכתב בתחלה בעין זביחה דפנים וה"ה לשאר תקרובות כו', שהתוס' להלן (ע"ב) כתבו וככרות שמצינן דורון מותרין, שהרי אין מצינן לעבודת כוכבים כי אם לשמשים ולכומרים, ותקרובות עבודת

אינו מורה כן, וז"ל דכוונת הב"ח הוא דאף שנאסר משום תקרובות כל שאינו דבר מאכל מהני ליה ציטול, והקשה דא"כ לא תיחך הב"ח קושייתו דבתוס' ורא"ש מצוה דאם הוא תקרובות אין צריך ציטול ולדידיה הו' תקרובות אלא שמהני ליה ציטול, ודוחק גדול לומר דכל שאינו זריקה המשתברת אלא באינו לאסור מצד דהו' בעין פנים ולא בעינן זריקה המשתברת, בזה בעינן דוקא דבר מאכל, גם קשה בדברי הב"ח היכא מצינן דהו' תקרובות ומועיל ציטול, ממנ"פ אי הו' תקרובות מהראוי להיות דלא מהני ציטול ואם מהני ציטול גם תקרובות אינו ראוי להיות, עכ"ד. ועי"ש שהניח דברי הב"ח בנ"ע.

מדברי רשב"ם בשם רש"י ומדברי הרא"ש
שהעתיקו נראה דתקרובות שאינו מאכל יש
לה ביטול

(ג) **קודם** שנאסר דברי הב"ח אומר שמקור דבריו הם ממ"ש התוס' והרא"ש, דבע"ז (נ' ע"א) איחא כשחיפו דרכים באבני מרקולים איכא רבנן דפרשי ואיכא רבנן דלא פרשי, מאי טעמא דמאן דפרשי סבר לה כי הא דאמר רב גידל אמר רבי חייא בר יוסף אמר רב מנין לתקרובות עבודת כוכבים שאין לה ציטול עולמית שנאמר ויאלמדו לצעל פטור ויאכלו זבחי מחים מה מת אין לו ציטול לעולם אף תקרובות עבודת כוכבים אין לה ציטול לעולם, ומאן דלא פירש אמר בעינא בעין פנים וליכא. וכן בגמ' שם (להלן ובע"ז) הביא מרב יוסף בר אבא בשם רבה בר ירמיה שהחיר להנות באבני מרקולים שחיפה גוי בהם הדרכים, ואמר רב ששת אבא לא נגר אבא ולא בר נגר אבא ופריקנא ליה מאי קושיא ליה דרב גידל, בעינא בעין פנים וליכא. ופירש רש"י בעין פנים, זבחים שצמדקש "הוא דהו' תקרובות" כדכתיב (שמות כ"ב י"ט) וזבח לאלהים יחרס צלתי לה' לצדו אלתא דומה כלפנים קרי וזח עבודת כוכבים, ואבנים אין עובדין להם בפנים. משמע שדפוס הגמ' לענין איסור תקרובות כל שאינו דבר מאכל שעובדין להם בפנים לא הו' תקרובות כלל, והוא דליתא שם (נ"א ע"א) אמר רבי יוחנן מנין לזוהר צהמה צלעת מוס לעבודת כוכבים שהוא פטור שנאמר וזבח לאלהים יחרס צלתי לה' לצדו לא אסרה תורה אלא בעין פנים, דגם ליחייב וליאסר בעינן דוקא בעין פנים (ורש"י הביא אותו פסוק גם לענין איסור תקרובות). וכן ראיתי בהגר"א על הרמב"ם (פ"ח מה' ע"ז ה"ט) שנדפס שם (במהדורת פרענקל) על דברי הרמ"ך, שצ"ל לדברי רש"י דאברים אינם תקרובות כלל. ולפי זה היה נראה דאם היה תקרובות לע"ז אינה ציטול אף שאינו מין מאכל, כגון אם נאמר דשיצר מקל לפניה הו' תקרובות אינה ציטול, דמה שנכלל בכלל וזבח לאלהים יחרס צלתי לה' לצדו נכלל גם בוואכלו זבחי מחים.

(ד) **אבל** מדברי התוס' שם (ד"ה בעינן בעין פנים) בשם רשב"ם בשם רש"י נראה דאף בדבר שיש לו דין תקרובות ע"ז אם אינו מין מאכל יש לו ציטול, דלענין שלא יועיל לו ציטול בעינן דוקא דבר הנקרב במוצת שהוא דבר מאכל. שכתבו על מה דליתא בגמ' לגבי חיפו דרכים באבני מרקולים

כפנים, כך פשוט עכ"ל, הרי דלא הוה דבעינן יינות שמנים וסלמות רק לענין שלא ינטל.

ופירוש דבריו, לענין דבעינן "כעין פנים" יש שני דינים, אחד דאינו חייב צוצה לפניה בהמה בעלת מוס והשני דלענין שלא ינטל משום דבעינן קטור חצוח וכן שיהיה יינות שמנים וסלמות. ואם דרך עבודתה בשחיטת בעלי מומים חייב על הוציות. ולענין שיהיה אסור משום תקרובת (לא לענין שלא ינטל) כריך להיות כעין זביחה המשתבחת אם אינו דבר שקרב בפנים. בתחלה כלל הדברים דבעינן כעין פנים וכמו שכתבו התוס' והרא"ש בשם הרשב"ם וכמ"ש, ודעתו דלענין שלא ינטל כריך להיות דוקא כעין מוצח כגון קטור חצוח וגם מיני מאכל דבר הנקרב בפנים. ופסק כרז ושאר אמוראים דאם עבודתה בכך חייב צוריקה המשתבחת אפילו אינו כעין פנים, וכן נאסר משום תקרובת ע"ז, חוצה בהמה בעלת מוס פטור ובע"כ הטעם משום דמיירי מע"ז שאין עבודתה בהמה וכמ"ש התוס' (ע"ז נ"א ע"א ד"ה חייב) בסופו, ושיבר מקל אינו חייב אלא אם עבודתה של הע"ז הוא במקל.

(כח) **אמנם** בר"י (שם) כתב, וכל תקרובת עבודה זרה אין לה ביטול, ודוקא דבר אכילה שראוי לעשות ממנו כעין פנים, אבל אם אינו דבר אכילה יש לו ביטול אפילו שהן משמשה כדין עבודה זרה עממה. מדסיים אפילו שהן משמשה ולא כתב אפילו אם שיברה כעין זביחה משמע קצת דאם היה תקרובת משום ששיבר דבר כעין זביחה אין לה ביטול. אולם יותר נראה לענ"ד שדעת ר"י הוא שיש ביטול לתקרובת ע"ז אם אינו דרך שצירה ובדבר מאכל, ובשיבר מקל ע"ז שעבודתה במקל יש לה ביטול. וכמו שהוכחתי מהתוס' והרא"ש ומלשונם הנ"ל.

(כט) **ודעתי** הדבר מוצא בפירוש דברינו ירוחם (תלך חוה תמיד כ"ה ח"ב) ו"ל סנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חללה חליטתה כשירה דלא כמותי מכתת שיעוריה, דמשמשי ע"ז נינהו ואית ליה תקנתא בביטול, ואם משום איסור הנאה מצות לאו ליהנות ניתנו, אבל של תקרובת ע"ז אם חללה חליטתה פסולה, ולא משום איסור הנאה כמו שכתבתי, ולא משום דאין לה ביטול, דכי אמרינן דאין להם ביטול דוקא תקרובת של אוכלים, ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שצירה או חיתוך דדמי לזביחה, אלא משום דלא עבדי להילוכה, ע"כ. הרי כתב דכי אמרינן דאין להם ביטול דוקא תקרובת של אוכלים. ובדפוסים רבינו ירוחם יש פסיק בין חביות תקרובת של אוכלים לחביות ולא משום שעשאוהו (וכמו שהעתיקתי), וכנראה שר"ל שאינו נאסר משום תקרובת ע"ז דרך שצירה או חיתוך דדמי לזביחה משום דבסנדל לא עשאה דרך שצירה או חיתוך, אמנם הלשון אינו סובל זה, שכתב ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שצירה או חיתוך דדמי לזביחה, ולמה לא נאמר דאח"כ סנדל תקרובת ע"ז נאסר משום שעשאה דרך שצירה או חיתוך ועל כן אין לו ביטול. אבל האמת יורה דרכו

כוכבים לא הוו שאין דרכן להאכל לעבודת כוכבים כדורות ראשונים כך נראה (נר"י) [לרבי, והוא רש"י]. הרי דעתו דבמיני מאכל כמו ככרות אין כריך כעין זביחה לענין ליאסר, ובע"כ דמה שכתב וכל העולים לגבי מוצח ר"ל שדינם שאף בלא זביחה נאסרים, ועל זה קאי מה שכתבו לענין שאם היו מאכל והקריבו לע"ז אין יכולין לינטל, אבל בדברים שנאסרים משום דהוי כעין זביחה ואינם ממניי מאכל הדין דיש להם ביטול.

(כו) **ובזה** יובן דברי הרא"ש (פ"ד ס"א) שהעתיק לשון הרשב"ם בשם רש"י שהביאו התוס' על גמ' הנ"ל, ו"ל אמר רבי אבהו אמר ר' יוחנן מניין לזבח בהמה בעלת מוס למרקולים שהוא פטור, שנאמר זבח לאלהים יחרם גו' לא אסרה תורה אלא כעין פנים, פירש רשב"ם בשם רש"י כעין זביחה דפנים והוא הדין לכל שאר תקרובת דמוצח כגון קטור ונסוך וכל העולים על המוצח כיוצא בהן מיקרו תקרובת עבודה כוכבים לענין שלא יכולים לינטל, וכן [בתוס' איתא והן] כל מיני מאכל כגון יינות שמנים וסלמות. וקשה הלא מ"ש ר' יוחנן בגמ' דבעינן כעין פנים הוא לענין שלא לחייב את השוחטו אם אינו כעין פנים, ולמה כתב וכל העולים על המוצח כיוצא בהן מיקרו תקרובת עבודה כוכבים לענין שלא יכולים לינטל, הלא לא מיירי מענין ביטול כלל. ונראה דרשב"ם בשם רש"י פירש לשון הגמ' כעין פנים בכללות, שהוא באופן של זביחה או קטור וניסוך ובהקצת מיני מאכל, ואם עשה הקרבה במיני מאכל הדין שגם ביטול אין לו, והעתיקו הרא"ש לכאן ללמוד מזה דלר' יוחנן דאינו חייב אלא כעין פנים, היינו משום שאין הזביחה כעין פנים, דמאד זביחה אינו חייב כמ"ש התוס' דאין עבודתה בהמה, וגם אינו הקרבת מין מאכל. ובתוס' הרא"ש העתיק דברי הרשב"ם לענין אבני מרקולים שחיפו בהם דרכים, וגרס והם כל מיני מאכל כו' כמו שכתוב בתוס'. ונראה דהב"ח למד הדין דדוקא במאכל וזביחה אין לו ביטול מדברי התוס' והרא"ש בשם הרשב"ם בשם רש"י שכן מוצא מלשונם.

מוכח מדברי ר"י שכלים של תקרובת ע"ז יש להם ביטול

(כו) **גם** בר"י (תולדות אדם נ"ז ח"ד) מוכח כסברא זו ו"ל, חוצה בהמה בעלת מוס פטור דבעינן זביחה כעין פנים, וה"ה לכל שאר תקרובת ע"ז לענין שלא ינטל דבעינן כעין מוצח כגון קטור חצוח וכן יינות שמנים וסלמות וכל כיוצא בהן. ודוקא שאין דרך עבודתה בכך, אבל אם דרך עבודתה בכך חייב. ואינו אסור משום תקרובת כשאינו כעין זביחה חריקה המשתבחת ואינו קרב בפנים אפילו דרך עבודתה בכך, אבל אי הוי כעין זביחה חריקה המשתבחת אסור משום תקרובת. ואם היו מקריבין אותה (כ) לפני ע"ז כעין פנים כיינות שמנים וסלמות ומאפה תנור ומים ומלח ונתנוהו לפני ע"ז לתקרובת מיתסר, אף על גב דלא שייך בהו זריקה המשתבחת, כיון שכיוצא בו מקריבין לפני אפילו שחור והואילא, דלא בעינן זריקה המשתבחת כגון שצירת מקל אלא בדבר שאין מקריבין ממנו

מיישב לשון הב"ח שהוא כמו דברי התוס'
והרא"ש ורי"ו

לא) ויפרי מה שכתבתי לא קשה קושיית מקור מים חיים על
הב"ח, שלא תירץ קושייתו, שהקשה דתמוס' ורא"ש
מבואר דאם הנרות הם תקרובת אין לר"ך ציטול ולדידיה הו
תקרובת אלא שמהני ליה ציטול. דגם להב"ח לא הו הנרות
תקרובת, וזה בכלל מה שכתב בקוף דבריו ודוקא בתקרובת
כעין זביחה בדכתיב וזחי מתים, והדלקת נרות בודאי לא הו
כעין זביחה. ודבריו הם כמו שכתבו התוס' והרא"ש לגבי אבנים
שחיפו בהם דרכים דלא לר"ך ציטול משום דלא הו כעין זביחה
וקיטור וכדומה, ותחלת דברי הב"ח הם דברי התוס' שכתבו
בלשונם וכל העולים לגבי מוצב מיקור תקרובת עבודת כוכבים
לענין שאין יכולין ליטול והם כל מיני מאכל, והב"ח ראה
להשמיטנו דין זה כדי שדע הדין דלענין שלא ליטול לר"ך
להיות דוקא ממני מאכל. ואה"נ לגבי נרות לא הוה לר"ך לתוס'
ורא"ש לומר דלא הו אוכל דבאמת אינו כעין זביחה או שאר
עבודת פנים ואינו תקרובת ע"ז כלל, וגם הב"ח ס"ל כן וכתב
כן בסיום דבריו.

מברר שיבת שאר ראשונים

לכ) **אמנם** מדברי התוס' והראשונים בע"ז נראה דאף כלי
שהוא תקרובת ע"ז לא צטילה, דבע"ז (נ"ב ע"א)
איתא צעי מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי תקרובת עבודת כוכבים
של אוכלים מהו, מי מהניא להו ציטול לטהרינהו מטומאה או
לא, ומיבעי ליה כלים, כלים לא קמיבעיא ליה כיון דאית להו
טהרה במקוה טומאה נמי בטלה כי קמיבעיא ליה אוכלין,
ומיבעי ליה לעבודת כוכבים גופה, עבודת כוכבים כיון דאיסורה
בטיל טומאה נמי בטלה, כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת
כוכבים של אוכלין מאי, כיון דאיסוריה לא בטיל כדרכ גידל
טומאה נמי לא בטלה, או דלמא איסור דאורייתא לא בטיל
טומאה דרבנן בטיל. ופירש רש"י ומיבעי לך כלים, שנשתמשו
בהן לעבודת כוכבים, אי סלקא טומאה מיניהו כי היכא דסלקא
איסורא. והתוס' (שם ע"ב ד"ה כיון) כתבו, על מה דאיתא
בגמ' לגבי ע"ז עזמה כיון דאיסורה בטיל טומאה נמי בטלה,
וגבי כלים לעיל (ע"א) דלא קאמר הכי, דמיירי בכלים של
תקרובת עבודת כוכבים שאין להם צטול, ודלא כפ"ה שנשתמשו
בהן לעבודת כוכבים. ובפשטות הא דנקטו התוס' כלים של
תקרובת עכו"ם שאין להם צטול מיירי כגון שיצר מקל לפניה
בע"ז שיש לה עבודה במקל, ומבואר דעתם שגם לכלי כזה אין
לה ציטול. ואם נאמר שדבר שאינו מאכל יש לה ציטול אף
בתקרובת, כריכים לדחוק דהתוס' מיירי בכלים שנעשו מזהמה
של תקרובת שאין להם ציטול כדלקמן (אות ל"ו).

ומדברי הרמב"ן והרשב"א וריטב"א שהביאו מהראב"ד
שפירש הגמ' כהתוס' וכתבו בפירוש שמירי מקלים
שעשו תקרובת בצצירה כעין זביחה, מבואר דגם כלים של
תקרובת אין להם ציטול, והראשונים נחלקו על הראב"ד ופירשו
מה שאמרו בגמ' ומיבעי לך כלים לענין כלים ממשמשי ע"ז

שכוונתו הוא לומר דאין ציטול לתקרובת אלא של אוכלים,
וממשך לומר ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שצירה
או חיתוך דדמי לזביחה, דמלך מה שנעשה תקרובת על דרך
שצירה וחתיכה שדומה לזביחה אינו בכלל דבר שאין לו ציטול
כיון שאינו מידי דמאכל, והסיבה היחידה שאין חולטין בה הוא
משום דלא עבד להילוכה.

שוב ראיתי בשעה"מ (פ"ח מה' לולב ה"א סוד"ה גם אמ"ש)
שהעתיק לשונו של רי"ז כר, אבל של תקרובת ע"ז אם
חלטה חליטתו פסולה, ולא משום איסור הגאה, ולא משום דאין
לו ציטול, דכי אמרינן דאין לו ציטול דוקא תקרובת של אוכלין
שעשאוהו דרך שצירה או חיתוך עכ"ל. ולא ידעתי אם היה לו
גירסא זו בלשון רבינו ירוחם, או הגיה כך משום שהגירסא
ברבינו ירוחם כפי שנדפס בספרים הוא קלת מגומגם, ועכ"פ
צין לפי מה שכתבתי בפירוש דברי רבינו ירוחם צין לפי מ"ש
השעה"מ דעת רבינו ירוחם דציטול מועיל לתקרובת ע"ז אפילו
נאסרה דרך שצירה וחיתוך כל שאינו אוכלין, ולגירסת השעה"מ
אף באוכלין לר"ך להיות דוקא אם שעשאוהו גם דרך שצירה לענין
שלא יהיה לו ציטול וכמו שכתב הב"ח וכתבתי שר"נ דעת
הרשב"ם ורש"י שהביאו התוס' והרא"ש, ומבואר מדבריו דאף
שנעשה תקרובת משום שעשאה דרך שצירה יש לה ציטול כל
שאינו ממין מאכל.

מלשון הפור משמע דלענין שלא יהיה בטיילה
צריך להיות מאכל אבל א"צ שיחיה דרך זביחה

לז) וי"אחר שנתברר דעת התוס' והרא"ש ורי"ז בדבר שאינו
קרב לפנים דהוא ממני מאכל אף שנאסר משום
תקרובת ע"ז יש לה ציטול, נכא לבד דעת הטור (סי' קל"ט)
ח"ל, אליל ותשמישיה וזויה של עכו"ם יש להן ציטול
ומתקדשותיה אין להן ציטול, והיכי דמי ניו והיכי דמי תקרובת,
ניו כגון שמדליק כו', ותקרובת כל שכוונתו צו קרב על המוצב
כמו כל מיני מאכל כגון בשר ינות שמים וקלחות מים ומלח
אם עשה ממנו תקרובת שהניחו לפניה לשם תקרובת נאסר
מיד, אפילו לא עשה ממנו כעין עבודת פנים וגם לא הקטירו
ממנו כלום, אלא נתנו לפניה לתקרובת נעשה זחי מתים, אבל
בדבר שאין מקריצין ממנו בפנים אינו נאסר אלא"כ עשה ממנו
כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, כי"ז אליל שעובדין
אותה במקל פירוש שמקשקשין לפניה במקל ושצר מקל לפניה
נאסר ע"כ. ממ"ש גבי מיני מאכל שאם נתנו לפניה לתקרובת
נאסר מיד וכתב נעשה זחי מתים, ולענין דבר שאין מקריצין
לא כתב אלא שנאסר ולא קראו זחי מתים, מוכח קלת שיש
לחלק ביניהם, דאינו זחי מתים לענין שלא יהיה לה ציטול
אלא במיני מאכל, (כעין זה כתבו התוס' ע"ז ל"ב ע"ב ד"ה
והיו"א, וחולין י"ג ע"ב ד"ה תקרובת, דמיתור לשון כזחי
מתים נלמד שהוא ממש כזחי מתים) והשו"ע נמשך בכל דינים
אלו אחר הטור ומסתבר דגם דעתו כן, אבל לפי זה בדבר
מאכל אעפ"י שלא הקריבו על דרך עבודת פנים אינו בטיילה,
ו"ע דזה.

כרש"י, משום שדעתם דלר' יוחנן אין לך שום כלי שיכול להיות תקרובת ע"ו. עכ"פ מוכח דעתם דאם היה כלי שהוא תקרובת ע"ו כגון מקל שנשבר לתקרובת ע"ו אם היה לו דין תקרובת ליאסר לא היה לה ביטול.

מלשון הרמב"ם מוכח דכלים שהם תקרובת ע"ו במלים

(ג) וּמִלְשׁוֹן הַרְמַבָּם (פ"ז מה' אבות הטומאות פ"ו ה"ו) משמע קצת דכלים של תקרובת ע"ו יש להם ביטול, וז"ל תקרובת ע"ו מטמאה במגע ובמשא כנבילה ושיעורה בזוית, כל דבר שמקריבין לה בין בשר בין שאר אוכלים ומשקין הכל כנבילה שהכתוב קראן זבחי מתים, ואע"פ שאין תקרובת ע"ו של אוכלין בטלין לעולם להחמיר בהנאה, אם בטלה הרי זו ספק לטומאה, אבל כלי שהוא תקרובת ע"ו שביטולו נהור וכן ע"ו ומשמשה שביטולו טהורין ע"כ. וכמו הכ"מ דברי רבינו בדברי התוס' שפירשו הא דקאמר כלים לא מנעיא לן דכיון דאית להו טהרה במקוה טומאה נמי בטלה דמיירי בכלים של תקרובת ע"ו.

אמנם יש ללקדק בלשון הרמב"ם שכתב בתחלת דבריו שאין תקרובת ע"ו "של אוכלין" בטלין לעולם משמע דוקא של אוכלין אינם בטלים, דאיבת של אוכלין הוא יתור לשון שם, ואדבריה אם היה הרמב"ם כותב בסתם ואע"פ שאין תקרובת ע"ו בטלין לעולם אם ביטול של אוכלין ה"ו ספק וכלי שביטולו טהור היה יתור רבותא, דאע"פ שגם כלי שהוא תקרובת ע"ו ואינה בטילה לענין איסור הנאה אם ביטולו נהור מן הטומאה, משמע דדוקא אוכלין אין בטלים. וזה גופא הו' הטעם דכלים של תקרובת ע"ו נטהרו בביטול כיון שנכטלו מאיסורן, כמו דדין האחר שכתב הרמב"ם בע"ו ומשמשה שביטולו טהורין. ולפי"ז נראה דאף שהרמב"ם פירש הגמ' לענין כלים שהם תקרובת ע"ו אין לריבם להטעם שאמרה הגמ' כיון דאית להו טהרה במקוה טומאה נמי בטלה, דכיון שבעלים יש לומר הטעם שאמרה הגמ' במקנהא לגבי ע"ו עממה כיון דאיסורה בטיל טומאה נמי בטלה. ומה שהקשו התוס' למה לא אמרה הגמ' כן לענין כלים יש ליישב כמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א לפי פירושם דהגמ' מייירי מכלים שהם משמשי ע"ו, דכדין הוא דלימא ליה דכיון דאיסורא בטלה טומאה נמי בטלה אלא אורחא דתלמודא הוא מפרש דבריו קימעה קימעה להגדיל תורה. והא"י דדעת הרמב"ם דכלים של תקרובת ע"ו כגון ששיצר מקל לפניה ג"כ בטלים. אולם מדברי הרמב"ם (פ"ח מה' ע"ו ה"ט) שכתב ותקרובת עבודת כוכבים אינה בטילה לעולם, וממה שהקשה הרמ"ך הביאו הכ"מ משמע דאף בכלים ס"ל להרמב"ם שאינה בטילה וצ"ע.

מיישב הקושיא מוה"בא יתירי לחלק בתקרובת ע"ו דאף שנאסר יש לו ביטול

(לד) ומה שצ"ע בסגרת הב"ח והפוסקים דדבר שאינו דבר מאכל מהני ליה ביטול משום דאינו בכלל ויאכלו זבחי מתים, הלא בע"ו (כ"ע ע"ב) מוכח דהא תקרובת ע"ו

אסורה בהנאה ג"כ נלמד מקרא דויאכלו זבחי מתים, דאיחא התם אמר רבה בר אבא אמר קרא אשר חלב זבחימו יאכלו ישמו יין נסיכם מה זבח אסור בהנאה אף יין נמי אסור בהנאה, זבח גופיה מנלן דכתיב וימדו לבצל פסור ויאכלו זבחי מתים, מה מת אסור בהנאה אף זבח נמי אסור בהנאה. וא"כ גם בשיצר מקל שאסור בהנאה בע"כ נלמד מקרא דויאכלו זבחי מתים, והא דאין לה בטילה לעולם ג"כ נלמד מאותו קרא, דאיחא (שם ג' ע"א) אמר רב גידל אמר רבי חייל בר יוסף אמר רב מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטילה עולמית שנאמר וימדו לבצל פסור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטילה לעולם אף תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטילה לעולם, ומאיכא חיתי לומר דכלי של תקרובת יהיה אסור בהנאה ואעפ"כ יש לו ביטול. והוא קושיית המקור מים חיים על הב"ח כנ"ל.

והנראה ליישב קושיא זו על פי מה שכתב בחדושי הרשב"א (קידושין ג"ח ע"א) שהביא מתוס' דמה ששחט לע"ו באכילה ודאי אסירא דבר תורה אבל בהנאה שרי ורבנן הוא דאסרוה. וא"ת אי הקישא דמה מת אסור אף תקרובת אסורה עיקר, כי היכי דגמרינן מינה איסור אכילה אף איסור הנאה ילפינן מינה, ואי לא ששחט לה עיקר אכילה באכילה אינה אלא של דבריהם, י"ל דלמאי דכתיב בקרא בהדיא מקשינן לה, דאכילה היא דכתיבא דכתיב ויאכלו זבחי מתים, לאכילה איתקש ולא להנאה עכ"ל. והכי נמי י"ל דכיון דכתיב ויאכלו זבחי מתים לא שייך היקישא של זבחי ע"ו למת לענין שלא יבטל לעולם אלא בדבר אכילה, כמו שכתב הב"ח וז"ל דלענין ביטול צעין דוקא דבר מאכל "כדכתיב קרא ויאכלו זבחי מתים" דמיניה ילפינן דתקרובת עבודה זרה אין לה ביטול. ואף דבשיצר מקל נאסר אף שאינו דבר מאכל, יש לומר דאינו אלא מדרבנן ולא מהיקישא דזבח למת, (כמו שכתב הרשב"א לענין איסור הנאה מתקרובת ע"ו) והם לא אסורוהו אלא עד שיבטלה, לא איסור עולמית אף אחר ביטול, אבל במידי דאכילה דכתיב בקרא לא מהני ביטול.

(לה) ויש להוסיף נוסף על מ"ש הרשב"א מהתוס' דתקרובת ע"ו אסור באכילה מן התורה ובהנאה אינה אסורה אלא מדרבנן, דלמאי דכתיב בהדיא מקשינן והוא מחוסר חבלין. ויש לומר עפ"י מה שכתבו התוס' (ע"ו ג"ב ע"א ד"ה תנאו) דכתיב (תהלים ק"ו) ויאכלו זבחי מתים ומיניה נפקא לן תקרובת עבודת כוכבים, ואע"ג דדברי קבלה הן (דאינו מקרא בתורה אלא בתהלים), עד דאחא דוד גמרא גמירי לה, ואחא דוד ואסמכיה אקרא ע"כ. ועל כן יש לומר דמה שכתב בהדיא הוא שאסור מהלל"מ ודוד אסמכה אקרא, אבל מה שלא אסמך לה בהדיא יש לומר דאינו מהלל"מ.

ובזה יש ליישב גם דעת הרמב"ם שכתב (צפ"ו מה' עכ"ס ה"צ) עבודת כוכבים ומשמשה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה שנאמר ולא תביא תועבה אל

משמטבת, ופירש"י זרק מקל בפניה חייב שעבודתה בזריקת מקל מאיזה יעבדו, ואינה נאסרת המקל דלא היו תקרובת אלא מידי דכעין פנים. וכן נפסק בשו"ע יו"ד (סי' קל"ט ס"ג) וכן בכל דבר שעובדה בדרך עבודתה בין אם הוא דרך כבוד או דרך בזיון ואינו כעין פנים חייב ולא נאסר, ואפשר שכוונתו אם לא שהיה דרך עבודתה של הע"ז בשופר ושיצרה לפניה וי"ע.

(ז) ופ"י דברי ראשונים אלו היה מקום ליישב גם קושיא הנ"ל על הסוברים שתקרובת שאינו מאכל בטילה מהא' דשופר וסנדל של תקרובת ע"י [מלכד מ"ש לעיל (אות כ"ט)] מרי"ו דהטעם דחליה בתקרובת ע"י אינו משום דליה בטילה, דכיון שהסנדל והשופר באים מזהמה שנשחטה לע"י בודאי הו' בכלל זבחי מתים. הן אחת דמה שכתבו הראשונים הנ"ל דסנדל ושופר של תקרובת ע"י מיירי שבאו מזהמה שנשחטה לע"י הוא מטעם דאל"כ אינו תקרובת ע"י כלל, ומדבריהם משמע דאם היה עליהם דין תקרובת ע"י כגון בשיצרה לפניה אם הייתה עבודתה בסנדל אעפ"י שאינם באים מזהמה שנשחטה לע"י ג"כ לא היו בטלים, אבל דעת רש"י ותוס' שפיר יכולים לתקן כן, ופסקי השו"ע ג"כ יש ליישב על פי זה.

אמנם כבר הבאתי לעיל (אות ו') מ"ש הבי' דלהרמב"ם נרות נמי אם הכניסום במקום עבודתם תקרובות יניחו וליה להו ציטול, והב"ח כתב דראוי לבעל נפש להחמיר והציטול הש"ך ולדבריו בודאי צריך בעל נפש להחמיר אפילו אחר הציטול, ולא הארכתיו לברר אם יש ציטול להשערות אם הם תקרובת ע"י, אלא לומר שמעיקר הדין יש מקום להקל לדעת הרבה פוסקים דמהני ציטול לשערות אפילו אם היו תקרובת ע"י.

בספק תקרובת ע"י יש לחקל ליהנות מטבח

(ח) **ואף** את"ל שצריכים לחוש להעדאת העדים האומרים שיטעם ששני דרך הע"ז ועובדים אותו בגזית שערות, וכבר נעשה דרך עבודתה של אותו ע"י בגילות שערות, ויש להסתפק אם גם המספרים דעתם לעבדו הע"ז במעשה הגילות, ועל כן היו השערות האלו בכלל ספק תקרובת ע"י, (ואף שכבר נתבאר שאין צריכים לחוש לכל זה), עדיין יש להתירו ידידע מחלוקת הראשונים אם הנאה מתקרובת ע"י הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן, ולהפוסקים דהוי מדרבנן הלא יש להקל בספיקו, ואבאר ד"ו.

דעת הרמב"ם (פ"ו מה' עכו"ם ה"ב) הוא, דאסור להנות מתקרובת ע"י והנהנה לוקה שמים, וכן הוא דעת הרמב"ן בטה"מ (מלוה קי"ד) וס' החינוך (מלוה תכ"ט) ועוד ראשונים. והתוס' צ"ק (ע"ב ע"ב ד"ה דאי) נסתפקו אי תקרובת ע"י אסורה מה"ת או מדרבנן, וכתבו דכיון דנלמד מויאלכו זבחי מתים לאכילה איתקיש ולא להנאה ודבריהם נוטים לזה. ובחידושי הרשב"א קידושין (ג"ח ע"א) הג"ל (אות ל"ד) כתב יש שסברי דהנאה מתקרובת ע"י אינו אלא מדברי קבלה

ביתר, וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שמים, אחת משום ולא תבוא, ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרס. ולא הביא מהא' דויאלכו זבחי מתים, וכתב רעק"א (סוף ד"ה, ונדפס ברמב"ם שנה פרענקל שם) ונתקשיתי ברמב"ם דתקרובת ע"י אסור משום ולא ידבק בידך, הא בסוגיא דע"י (כ"ט ע"ב) למדים דתקרובת ע"י אסור משום דכתיב ויאלכו זבחי מתים ואתקש למת, והא בלא"ה אסור משום ולא ידבק, והיה משמע מזה דלא ידבק קאי על ע"י ולא לקי על תקרובת ומשמשיה עיי"ש. ולפי דברי התוס' הלא קודם דוד ג"כ היה ידוע הדין דתקרובת ע"י אסורה ואיזה תקרובת אסורה מהלל"מ, אלא שדוד סמכיה בקרא והגמ' נקטה הסמך, אבל כיון שיש הלל"מ ואנו יודעים ההלל"מ דתקרובת ע"י אסור ממה שאסמכה דוד, שפיר יש לומר שעובר בזה לאוין דאורייתא משום ולא תבוא ומשום ולא ידבק בידך מאומה מן החרס.

משמעות ראשונים דתקרובת ע"י שאינו דבר מאכל ג"כ אין לה ביטול ויישוב להסוברים ש"ל ביטול

(ט) **ואכן** משמעות הראשונים בכמה מקומות נראה דתקרובת ע"י שאינו דבר מאכל ג"כ אינה בטילה, וכבר הבאתי לעיל (אות ל"ב) מ"ש בע"י (ג"כ ע"א), וביצמות (ק"ג ע"ב) איתא סנדל של תקרובת עכו"ם לא תחלוץ ואם חללה חליטה פסולה, ופירש רש"י של תקרובת עבודת כוכבים, שהקריבו ומסרוהו לפניו לשם דורון וקיי"ל (ע"י ג' ע"א) תקרובת עבודת כוכבים אין לה ציטול עולמית דאיתקש למת דכתיב ויאלכו זבחי מתים, הלכך לית ליה תקנתא וכמותי מיכתה שיעורא, ועיי"ש גם בתוס' (ד"ה סנדל), וכ"כ התוס' חולין (פ"ט ע"א ד"ה והתניא), וכן כתבו בסוכה (ל"א ע"ב ד"ה באשרה), ובשו"ע (או"ח סי' תקפ"ו ס"ד) נפסק דשופר של תקרובת ע"י אינו בטילה עולמית.

אמנם הרמב"ן והרשב"א והריטב"א בחידושיהם ביצמות (ק"ג ע"ב) הקשו על רש"י הא אין הסנדל נעשה תקרובת ע"י כיון שאינה בזריקה המשמטבת, ומירלו דמיירי ששחט בהמה לע"י ועשה סנדל מעורה, וכ"כ הה"מ (פ"ד מה' יבוס וחליה ה"ב) בשם הרמב"ן והרשב"א, ובכ"ש בזה"ע (סי' קס"ע סקכ"ג) הביא דברי הה"מ וכתב שיש לדחוק בשון רש"י (כיון כוונתו ג"כ שהקריב ומסרוהו על הבהמה לא על הסנדל עיי"ש. ועיין במ"ב (סי' תקפ"ו סק"י) שכתב בשם הראשונים הג"ל ובשעה"ל כיון גם לדברי הריטב"א (סוכה כ"ח ע"ב), [אבז אומר שיש לתמוה על מ"ש המ"ז בשעה"ל שם, אבל בהקריב השופר לע"י אינו נאסר דדוקא בכעין ד' עבודות שצפנים נאסר אם לא שהיה דרך עבודתה בך, עיי"ש בדבריהם. וקשה דבפירוש נפסק דאפילו עבודתה בך לא נאסר כל שאינו כעין פנים, כע"ז (ג"א ע"א) עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת, זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת, א"ל רבא לרב נחמן מ"ש שבר דהוא ליה כעין וציחה זרק נמי הוא ליה כעין וזריקה, א"ל בעינן וזריקה

דבריהם, ועב"פ אין צדינו להכריע בדבר שנחלקו בו הראשונים ולא הוכרעה ההלכה בשו"ע.

מא' והש"ך (סי' קכ"ג סק"א) כתב דיין שנחנך לעבודת כוכבים אסור מדאורייתא, ובגליון מהרש"א כתב על דברי הש"ך אסור מדאורייתא, להרמב"ם (פ"ו מהל' עכו"ם) אבל להתוס' פ' מרובה (ע"ב ע"ב ד"ה דאי) וכן בחידושי הרשב"א פ' איש מקדש (דף נ"ה) תקרובת עבודת כוכבים אסור מדאורייתא רק באכילה, ועיין בס' שעה"מ (פ"ה מה' אישות ה"א ד"ה ואפילו היה).

וגדול פוסקי האחרונים התנו"ש (סי' ד' סק"ו) הכריע בזה להקל עב"פ בהפסד מרובה, אחר שהקשה סמירת דברי הטור, וכתב בזה"ל אמנם ביו"ד (סי' קמ"ה) משמע שם מדינים שלפני זה דלענין הנאה קאי לכן הכריע להקל, דאע"ג דמשמע מד' התוס' חולין (י"ג) ומוס' ע"ו (ל"ב) דהנאה תקרובת ע"ו דאורייתא, וכ"מ מהרמב"ם ה' ע"ו, מ"מ משמע מד' התוס' ב"ק (ע"ב ע"ב ד"ה ואי) ד"ל מדרבנן מדכתיב ואכלו זבחי מחים לענין אכילה איתקש למת ולא להנאה, ומי יודע באיזה פוסקים מלא הטור דבריהם דהנאה דרבנן הוא והיקל בספיקו, וכן נ"ל לדינא להקל בזה"ל בהנאה בהפ"מ, דהא מקלינן בכמה קולות לענין ע"ו וי"ג כמבואר בהלכותיהם מטעם דגויים בזה"ל לא עובדי ע"ו הם, ובפר"ח משמע שדעתו נוטה להקל אף באכילה, ואין להקל במקום שהקדמונים לא הכריעו, גם דעת רש"ל להחמיר ודיינו אם ניקל בהנאה בזה"ל עכ"ל. ובדואי שאף אם ננקוט דיש כאן ספק תקרובת ע"ו אין לזוז מפסק התנו"ש שמיקל בהפ"מ בזה"ל.

מב' העו"ד מדברינו, א' היהודים והעכו"ם המומחים בדבר נאמנים מהו עבודתה של אותו ע"ו, ב' נאמנים גם על טעם שנתייחד המנהג אצלם לגלגל שערותיהם שאינו דרך תקרובת לאליהם, ג' אין להתחשב עם איזה גויים שנטו מחוקי הע"ו ולומר שעל ידם נעשה עבודה להע"ו כמו שהם עושים, ד' אין לתלות מסבא לומר שישנם שנטו מלעבוד הע"ו כדרך חק הע"ו, ה' אין להתחשב כלל מדינא במחשבת המסתפרים אלא במחשבת המסתפרים, ומסבא בעלמא אין לתלות שהם מסתפרים לשם הע"ו כי מסתבר שהם מסתפרים כדי להרויח ממון ולא לעשות עבודה להע"ו, מכ"ש כשאנו לפי חוק הע"ו שספרו שערות להע"ו, ו' לפי כל המומחים שזיררו סגנון של אותה ע"ו היא השערות דבר המאוס להע"ו, וא"כ אין להחשיב השערות כזהמה לפניהם, ואף אם נאמר שמעשה גזירת השערות הוא כשיצר מקל לפניו או צר פרכלי ענבים בשבילה לא נאסרו השערות, והגם ששמענו ממי שהעיד שהשערות עומם הם דבר שהע"ו חפיה בזה זה אינו אלא ממקצת טועים, או כוונתם שהלילי איהב גזירת השערות מנוף האדם, ו' עגם גזירת השערות אינו כשצירת מקל וכצצירת פרכלי ענבים, שאינו אלא להסיר השערות לא לעשות מעשה גזירה ושבירה לשם עבודה, ח' על ידי שזורקים השערות לארץ ומוכרים אותם באופן

ואסמכתא דרבנן הוא. ובשיטה מקובצת בב"ק (ע"א ע"ב) כתב דבריהם התוס' בשם רבינו ישעיה, עיי"ש. והפר"ח על הרמב"ם (פ"ו מה' ע"ו) הקשה על התוס' דב"ק שמילקו בין אכילה להנאה הא קי"ל כר' אבהו, וסיים והעיקר כרבינו. ובקוצק על הרמב"ם ושאר מפרשים השיבו דל"ק על התוס' דב"ק לפי מ"ש התוס' בפסחים (כ"א ע"ב ד"ה כי כל) לחלק בין לא יאכל לבין כל אוכל, וה"נ כאן כתיב ואכלו עיין בדבריהם, ולעיל (אות ל"ה) כבר כתבתי מה שנראה לענ"ד ליישב השיטה שמחלק בין אכילה להנאה.

לט' ובשערה"מ (פ"ה מה' אישות ה"א ד"ה ואפילו) האריך הרבה בענין זה, וכתב ליישב דעת התוס' ממה שקשה על דבריהם מאיזה סוגיות דמשמע דהנאה מתקרובת ע"ו הוא דאורייתא, בב' אופנים או דעת התוס' כהרא"ש דפסקין להלכה כחוקי' ולא כר' אבהו, או דלפי מ"ש התוס' בחולין (י"ג ע"ב ד"ה תקרובת ע"ו) לרבי"ב איתקש ע"ו למת לגמרי ולדבריו יהיה אסור תקרובת הנאה מע"ו דאורייתא גם לדעת התוס', ולפי"ו הסוגיות דמשמע דהו' דאורייתא יתכן דאמיר כר' אבהו או כרבי"ב, והאריך הרבה בזה וכתב מדברי הרשב"א הנ"ל משמע שהסכימה דעתו לדעת התוס' דאינו אסור אלא מדרבנן. ושם הביא דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב דנראה דדאי שדעתו ו"ל דאסור בהנאה מדאורייתא, ותמה על המל"מ (ה' אבל פי"ד הכ"א) שכתב דלהרמב"ם הנאה ממת עצמו אינו אלא מדרבנן עיי"ש.

וראיתי להרצ שדי חמד (כללים מערכת החי"ו כלל כ"ה) הביא מכמה מקומות שדבריו מזה, ופלא שכתב שנספר קובץ על יד דקדק מלשון הרמב"ם דס"ל דתקרובת אסור מן התורה, וכן הביא מהרב און אהרן מדברי הרמב"ם ה' ע"ו נראה דאסור מדאורייתא ושהרשב"א בקידושין ס"ל שהוא מדרבנן עיי"ש. משמע שלא ברירא להו כל כך בשיטת הרמב"ם ויותר ברירא להו דעת הסבורים דהוא דרבנן, וי"ע דיותר נראה מפורש מהרמב"ם שדעתו שהוא דאורייתא ממה שמשמע מדברי התוס' והרשב"א שדודאי אינו אלא מדרבנן.

אם יש לפסוק בהתוס' דהנאה מתקרובת ע"ו
הוא מדרבנן או בהרמב"ם דהוי מן התורה

מ' ובב' יד מלאכי כללי הרמב"ם (אות כ"ח) כתב בזה"ל, אין לפסוק בהרמב"ם במקום שתוס' חולקים עליו דרבים יניחו, יד אהרן על חו"מ (סי' ג') בהגהות ב"י משם מהר"ם מטיוול, וכן כתב הרב בעל חוות יאיר (רס"ו קל"ב) בשם תשו' הרא"ש שקבלה צדינו שכתבי זרפת המה בעלי התוספות היו מופלגים וגדולים יותר מהרמב"ם עיי"ש. אמנם יש לעיין בזה כי בכמה מקומות מבואר דאם פוסק אחד מסופק בדבר ופוסק אחד הכריע להיפוך צפירוש פסקין כאותו שכתב בדואי והתוס' הלא הם כמסתפקים אם אסור הנאה מתקרובת ע"ו הוא מן התורה או מדרבנן. אמנם בני"ד הרבה אחרונים נקטו בצרידות דעת התוס' שאינו אסור אלא מדרבנן ואכ"מ להעמיק

דמאסי אלא לכתחלה, דבע"ז (מ"ז ע"א) איתא איבעיא המשתחוה לבהמה צמרה מהו למכלת והשאלה הוא בשביל תכלת לציית והגמ' נשאר בחיקו, ופסקינן להחמיר, והראשונים נחלקו אי אסורה למזוה אף צדיעצד או רק לכתחלה, והמג"א (סי' תקפ"ו סק"ו) פסק לגבי שופר וציית אחר שציעלס דצדיעצד מותר, ועיין מ"ב (סי' י"א סקל"ו). אבל להדיט אין שום איסור לנצשו אף לכתחלה, ומהיכא תיתי לחדש איסור שלא נזכר בשום פוסק, ומכ"ש לגרוס בזה הפסד ממון ישראל.

ובסיים הדבר אומר, אעפ"י שלדעתי נמצאנו ונתלכנו הדברים שמדינא אין צריכים להחמיר בזה, מכל מקום אינו אומר היתר למעשה מאחר שכמה רבנים פוסקים מפורסמים הורו בזה לאיסור, ואם יתירו פרושים הדבר הנני מנערך עמהם להיתרא.

א' לס' פנחס ט"ו תמוז תשס"ד

שיודעים שלא יהיה בזה שום שייכות עוד להע"ז הוי ציטול להע"ז, ט) דעת הב"ח והרבה פוסקים ראשונים דמועיל ציטול אף לתקרוצת ע"ז שאינו ממיני מכלל שמכניסין מהם לפניו, ו) אפילו אח"ל שהשערות האלו נכנסים בגדר ספק תקרוצת ע"ז, אין להחמיר בספיקו בזה"ל, ומכ"ש במקום הפסד מרובה כמ"ש התבאר. לא רצינו לדון אם יש להחמיר מעטם כל דפריש מרובה פריש, כי לא נתוודע לי אמתת המציאות בזה.

אם מדינא מותר ליהנות ממנה אין צריכים להחמיר בזה להדיט

(מג) **עוד** רגע אדבר, אודות מה ששמעתי שיש שחששו להחמיר לנצוש השערות האלו, שאף אם אין בזה משום תקרוצת ע"ז או שצטלה עכו"ם מ"מ הוא מאוס, והדבר תמוה מאד, ללא מצינו בש"ס ופוסקים להחמיר להדיט שלא ישתמש בדבר שהיה ע"ז ונתצטל, ולהלכה אף למזוה אין איסור משום

סימן ג'

אם מותר למכור או להשכיר בית לבית ע"ז בזה"ל

צימוסאות כו'. ועוד דנהי נמי שהוא משמש למשמי עבודת כוכבים אמאי מותר לננות עמהן, וכי הוא סביר להחמיר לננות עמהן מקום שיקטירו עליו צמחתה לעבודת כוכבים, לכך נראה לר"י כגירסת הערוך שפירש דצימוסאות גדלי"ת והוא לשון מרחלאות, כדאמרין בשבת (קמ"ו ע"ג) אסור לישב בקרקעיתה של דצימוסאות מפני שמעמלת ומרפאה, וכן (שם) מיא דדמוסאי, וכן אמרין במדרש למחר אני פותח להם מרחלאות ודימוסאות, ובפירושו רש"ב"ס כתב דצימוסאות ופירש שהוא בנין שלא לצורך עבודת כוכבים.

ב) **ובתב** הטור יו"ד (סי' קמ"ג) אסור לננות הכיפה שמעמידין בה אליל, עבר וצנה שכרו מותר, וכתב הרמב"ם אבל צונה הוא לכתחלה הטורקלין או החצר שיש בה אותה כיפה, וכ"כ רש"י שהוא מותר כיון שהוא תשמיש תשמישי אליל, ור"י פירש דאפילו תשמיש תשמישי נמי אסור ע"כ. הרי לא הכריע בפירוש הלכה כמאן. ובשו"ע (שם ס"ג) פסק הרמב"ם אבל צונה הוא לכתחלה הטורקלין או החצר שיש בה אותה הכיפה. והטור"א (סק"ד) כתב ע"ז, כן פסק רש"י ורמב"ם במתנין דקמי צונה עמהם דצימוסאות דהיינו מידי דהוה תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים והתוס' חולקים וגורסים בגמ' דצימוסאות ופירושו מרחלאות, וכ"פ הערוך, והטור הביאו במסקנא, אבל תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים אסור, וע"כ תימה על הש"ע ורמ"א שלא חששו לפסוק לחומרא, דפרט באיסור אליל שכ"פ מצינו שהחמירו בו טפי משאר איסורים, והלא תראה בסוף סי' קל"ט. שהחמירו למכור להם אפילו קלפים ודיו ושאר חומרות ק"ו בן בנו של ק"ו הטורקלין השייך

נשאלתי כמה פעמים אם מותר להשכיר ביתו לבית תיפלות בזמן הזה וחוריתי לאיסור. ובין שלא מצאתי השאלה מפורש בספרי הפוסקים, ארשים מה שהעלתה מצודתי בזה, ויבואר גם הדין אם מותר לישראל למכור ביתו לבית ע"ז.

א) **יש** לדון בזה משום שלשה טעמים, חדא משום שהמשכיר יתנו לבית ע"ז ממציא מקום לע"ז, ועוד שמשכיר מע"ז, ועוד שעכו"ם מציאים ע"ז לתוך ביתו המושכר לעכו"ם, כבע"ז (כ"א ע"א) אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר לא תביא תועבה אל ביתך, ואזכר הדברים כיד ה' הטובה עלי.

ב) **בע"ז** (ט"ז ע"א) נמשנה איתא, בזוין עמהם דצימוסאות ובית מרחלאות הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לננותו. ופירש"י דצימוסאות גרסינן, בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים ומפרש לקמן דפרק רבי ישמעאל (נ"ג ע"ג) דקמי דצימוסאות של עובדי כוכבים מותרין ומאי צימוס צימה של אבן אחת ומקריב וצחים דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים. כיפה, דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן. והתוס' (שם ע"ג ד"ה דצימוסאות) הביאו דברי רש"י והקשו ללא משתמיט דקרי לצימוס משמש למשתמיה, אלא משמש לעבודת כוכבים ענמה קרי צימוס, דמתנן לקמן פ' כל הללמים (מ"ז ע"ב) אבן שחצבה תחילה לצימוס, ופ"ה לשם מקום מושב עבודת כוכבים ענמה ועובדי הצימוס כעובדי עבודת כוכבים ענמה. ואמר נמי (נ"ג ע"ב)